

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут української мови

ПРОГРАМА
вступного іспиту до аспірантури
зі спеціальності В11 Філологія

Затверджено
на засіданні вченої ради
Інституту української мови НАН України
Протокол № 5 від 21 квітня 2026 року

ПИТАННЯ

вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності В11 Філологія

1. Виникнення і розвиток літературної мови в східних слов'ян. Походження східнослов'янської писемності. Старослов'янська і церковнослов'янська мови.
2. Історія української літературної мови, проблеми її періодизації. Розвиток стилів староукраїнської та нової української мови.
3. Походження й основні етапи розвитку української мови.
4. Джерела вивчення історії української мови; джерела вивчення сучасного стану української мови.
5. Мовна ситуація в Україні XVI-XVIII ст.
6. Динаміка мовної ситуації в Україні в XIX-XXI ст.
7. Роль Г.С Сковороди та І.П. Котляревського в історії української літературної мови.
8. Місце Т.Г. Шевченка у формуванні нової української літературної мови.
9. П.О. Куліш в історії української мови й мовознавства.
10. Український алфавіт і графіка (з історичними коментарями). Історія українського правопису.
11. Історія системи голосних української мови.
12. Історія звука **ѣ**.
13. Наслідки занепаду **ѣ, ъ** у фонетичній системі української мови (вокалізм, консонантизм).
14. Рефлекси давніх **о, е** в українській мові.
15. Співвідношення між типами відмін іменника давньоукраїнської й сучасної української мов.
16. Розвиток системи флексій прикметників в історії української мови.
17. Історія форм займенника в українській мові.
18. Історія форм числівника в українській мові.
19. Історія форм дієслів минулого часу в українській мові.
20. Формування засобів вираження майбутнього часу в українській мові.
21. Шляхи розвитку прислівникової системи української мови.
22. Українська лексикографія. Характеристика найважливіших лексикографічних праць XVII-XIX ст.
23. Типи сучасних словників української мови.
24. Лексика сучасної української мови з погляду її походження.
25. Джерела і шляхи збагачення словникового складу сучасної української мови.
26. Українська фразеологія: типи фразеологічних одиниць, шляхи поповнення складу фразеологізмів.
27. Фонетика, її предмет і завдання. Фонологія. Поняття фонем. Функції фонем.
28. Система фонем сучасної української літературної мови.
29. Типи чергувань звуків в українській літературній мові (з історичними коментарями).
30. Суперсегментні одиниці фонетики, роль у комунікації.
31. Українська орфоєпія. Норми української літературної вимови.
32. Морфемна будова слова. Історичні зміни в морфемній структурі слова.
33. Проблема рівнів мови та їхніх одиниць.
34. Предмет і завдання граматики української мови. Граматична категорія. Граматичне значення слова та способи його вираження в українській мові. Граматична форма слова.
35. Принципи класифікації частин мови.
36. Граматичні категорії імен (іменника, прикметника, числівника, займенника).
37. Відмінкова система української мови.
38. Граматичні категорії дієслова.

39. Семантичні й синтаксичні особливості службових частин мови.
40. Проблема словосполучення у вітчизняному мовознавстві.
41. Речення як основна синтаксична одиниця. Синтаксичні категорії речення.
42. Вчення про члени речення у вітчизняному мовознавстві. Традиційне вчення про члени речення. Нові підходи до класифікації членів речення.
43. Двоскладні й односкладні речення. Просте ускладнене речення.
44. Складне речення. Типи складних речень. Принципи їхньої класифікації.
45. Формально-синтаксична та семантико-синтаксична структура складного речення.
46. Сурядність і підрядність у складному реченні. Безсполучникові складні речення.
47. Стилї сучасної української літературної мови та їхня роль у розвитку мови.
48. Поняття мовної норми. Типологія норм.
49. Критерії кодифікації літературної норми. Проблема варіантності мовних засобів.
50. Вплив мовотворчості письменників на розвиток літературної мови.
51. Культура мови і сучасна мовна практика: дискусійні питання.
52. Функціонування сучасного наукового стилю, його жанрова диференціація.
53. Основні етапи розвитку української діалектології.
54. Діалекти як основа української літературної мови та її збагачення.
55. Українські діалектні словники.
56. Методи дослідження українських говорів. Лінгвістична географія.
57. Діалектне членування української мови. Історія укладання карт українських діалектів.
58. Основні риси українського діалектного вокалізму й консонантизму.
59. Граматичні особливості говорів української мови (відмінкові форми іменників, прикметників, займенників, числівників, дієслів).
60. Синтаксичні протиставлення в українському діалектному просторі.
61. Особливості південно-східних говорів української мови.
62. Лексична диференціація українських діалектів.
63. Діалектні атласи (регіональні, загальнономвні).
64. Ономастика, її основні розділи, методи досліджень.
65. Українські ономастичні словники.
66. Термінознавство, основні напрями, проблематика. Термінографія.
67. Соціолінгвістика як наука, її предмет, завдання. Напрями й методи сучасних соціолінгвістичних досліджень.
68. Мовна політика та мовна ситуація в сучасній Україні.
69. Завдання, методи і прийоми лінгвістичних досліджень.

Голова вченої ради
д.ф.н., проф.

Павло ГРИЦЕНКО

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

- Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова: Фразеологія. – Х., 1988.
- Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Г.Х. Числівник української мови. – К., 1980.
- Атлас української мови: – К., 1984 – Т.1; 1988. – Т.2.
- Багмут А.Й. Інтонаційна будова простого розповідного речення в слов'янських мовах. – К. 1970.
- Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства. – К., 1991.
- Бевзенко С.П. Українська діалектологія. – К., 1980.
- Безпалько О.П., Бойчук М.К., Жовтобрюх М.А., Самійленко С.П., Тараненко І.Й. Історична граматики української мови / Вид. 2-ге – К., 1962.
- Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. – К., 1987.
- Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія. – К., 1993.
- Беликов В. И., Крысин Л. П. Социолінгвістика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М., 2001.
- Белл Р. Социолінгвістика: Цели, методы и проблемы / Р. Белл. – М., 1980.
- Борковский В.И. Синтаксис древнерусских грамот. Простое предложение. – Львов, 1949.
- Борковский В.И. Синтаксис древнерусских грамот. Сложное предложение. – М., 1958.
- Брахнов В.М. Явища асиміляції в консонантизмі української мови. – К., 1970.
- Бровченко Т.О. Словесний наголос в сучасній українській мові. (Експериментальне дослідження). – К., 1969.
- Булахов М.Г. Восточнославянские языковеды. – Минск, 1976. – Т.1; 1977. – Т.2; 1978. – Т.3.
- Булаховський Л.А. Вибрані праці: В 5 – ти томах.
- Булаховський Л.А. Питання походження української мови. – К., 1956.
- Ващенко В.С. Мова Тараса Шевченка. – Харків, 1963.
- Веселовська З.М. Наголос у східнослов'янських мовах початкової доби формування російської, української та білоруської націй (кінець XIV – поч. XVIII століть). – Харків, 1970.
- Винницький В.М. Наголос у сучасній українській мові. – К., 1984.
- Виноградов В.В. Русский язык. – М., 1977.
- Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К., 1993.
- Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К., 1993.
- Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. – К., 1987.
- Вихованець І.Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988.
- Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення. – К., 1983.
- Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов. – К., 1996.
- Гнатюк Г.М. Дієприкметник у сучасній українській літературній мові. – К., 1982.
- Горбач О. Вибрані праці. – Мюнхен. – Т. 1 – 8.
- Горецький П.Й. Історія української лексикографії. – К., 1963.
- Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. – К., 1990.

- Гриценко П.Ю. Моделювання системи діалектної лексики. – К., 1984.
- Грищенко А.П. Прикметник в українській мові. – К., 1978.
- Грищенко А.П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові. – К., 1969.
- Гумецька Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст. – К., 1958.
- Дзендзелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології. – Ч.І. Фонетика. – Ужгород, 1965.
- Дорошенко С.І. Складні сполучникові конструкції в сучасній українській мові. – Х., 1980.
- Дудик П.С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення (Просте речення, еквівалентне речення). – К., 1973.
- Ермоленко С.Я. Нариси з української словесності. – К., 1999.
- Ермоленко С.Я. Фольклор і літературна мова. – К., 1987.
- Ермоленко С.Я., Бибик С.П., Коць Т.А., Сjuta Г.М., Чемеркін С.Г. Літературна норма і мовна практика: монографія. – Ніжин, 2013.
- Жанри і стилі в історії української мови. – К., 1989.
- Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. – К., 1966.
- Житецький П.Г. Вибрані праці. – К., 1987.
- Жлуктенко Ю.О. Українська мова на лінгвістичній карті Канади. – К., 1990.
- Жовтобрюх М.А. Мова української періодичної преси. Кінець XIX початок XX ст. – К., 1970.
- Жовтобрюх М.А. Мова української преси до середини дев'яностих років XIX ст. – К., 1963.
- Жовтобрюх М.А. Нарис історії українського радянського мовознавства (1918 – 1941). – К., 1991.
- Жовтобрюх М.А., Волох О.Т., Слинько І.І. Історична граматика української мови. – К., 1980.
- Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. – Донецьк, 1996.
- Залеський А.М. Вокалізм південно-західних говорів української мови. – К., 1973.
- Іваницька Н.Л. Двоскладне речення в українській мові. – К., 1986.
- Історія української мови: Лексика і фразеологія. – К., 1983.
- Історія української мови: Морфологія. – К., 1978.
- Історія української мови: Синтаксис. – К., 1983.
- Історія української мови: Фонетика. – К., 1979.
- Їжакевич Г.П. Українсько-російські мовні зв'язки радянського періоду. – К., 1969.
- Калнынь Л.Є. Опыт моделирования системы украинского диалектного языка. – М., 1973.
- Керницький М.І. Система словозміни в українській мові. На матеріалі пам'яток XVI ст. – К., 1967.
- Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. – К., 1998.
- Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. – К., 1984.
- Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. – К. 1998.
- Кобилянський Б.В. Діалект і літературна мова. – К., 1960.

- Ковалик І.І. Вчення про словотвір. – Львів, 1958 – 1960. – Вип.1–2.
- Ковалик І.І. Питання слов'янського іменного словотвору. – Львів, 1968. – Ч.1.
- Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. – К., 1967.
- Коломієць В. Т. Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період. – К., 1973.
- Комарова З.И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике: учебное пособие. – Екатеринбург, 2012.
- Кочерган М. П. Загальне мовознавство. – К., 2003.
- Крымский А.Е. Украинская грамматика. – М., 1907. – т. 1;1908. – Т.2. ч.1.
- Культура української мови. Довідник. – К., 1990.
- Курс історії української літературної мови. – К., 1958. – Т.1; 1962. –Т.2.
- Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія. – К., 1961. – Ч.1; 1964. Ч.2.
- Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови. – Х., 1977.
- Матвіяс І.Г. Варіанти української літературної мови. – К., 1998.
- Матвіяс І.Г. Іменник в українській мові. – К., 1974.
- Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. – К., 1990.
- Матеріали про розвиток мов в Українській РСР – К., 1991.
- Мацюк Г. До витоків соціолінгвістики: Соціолінгвістичний напрям у мовознавстві. – Львів, 2008.
- Мельничук О.С. Розвиток структури слов'янського речення. – К., 1966.
- Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації / За ред. Юліане Бестерс-Дільгер. – К., 2008.
- Мовознавство на Україні за п'ятдесят років. – К., 1967.
- Морфологічна будова української мови. – К., 1975.
- Москаленко А.А. Історія українського правопису. – Одеса, 1958.
- Москаленко А.А. Нарис історії української лексикографії. – К., 1961.
- Німчук В.В. Мовознавство в Україні в 14 – 17 ст. – К., 1985.
- Німчук В.В. Походження мови української народності // Українська народність: нариси соціально-економічної і етнополітичної історії. – К., 1990.
- Німчук В.В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською. – К., 1980.
- Огієнко І. Історія української літературної мови. – К., 1995.
- Ожоган В.М. Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови. – К. 1997.
- Ономастика України та етногенез східних слов'ян / Відп. ред. І.М. Железняк. – К., 1998.
- Павлюк М.В. Основні етапи розвитку українського мовознавства дожовтневого періоду. – Одеса, 1978.
- Паламарчук Л.С. Українська радянська лексикографія. – К., 1978.
- Панькевич І. Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей. – Прага, 1938.
- Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. — Л. : Вид-во "Світ", 1994.

Перебийніс В.С. Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови. – К., 1970.

Пилинський М.М. Мовна норма і стиль. – К., 1976.

Півторак Г.П. Українці: звідки ми і наша мова. – К., 1993.

Півторак Г.П. Формування та діалектна диференціація давньоруської мови. – К., 1988.

Плющ П.П. Історія української літературної мови. – К., 1971.

Потебня А.А. Из записок по русской грамматике. – М., 1958. – Т. I – II; 1968. – Т. III; Л., 1941. – Т. IV.

Потебня А.А. Ударение. – 1973.

Прокопова Л.І. Приголосні фонери сучасної української літературної мови. Експериментально-фонетичне дослідження. – К., 1980.

Розвиток мовознавства в УРСР в 1967–1977 рр. – К., 1980.

Русанівський В.М. Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов. – К., 1985.

Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. – К., 1988.

Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971.

Самійленко О.П. Нариси з історичної морфології української мови. – К., 1964. – Ч. I; 1970 – Ч. II.

Синтаксис словосполучення і простого речення. – К., 1975.

Склярєнко В.Г. Нариси з історичної акцентології української мови. – К., 1983.

Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. – К., 1973.

Слинько І.І. Історичний синтаксис української мови. – К., 1973.

Слинько І.І. Синтаксис сучасної української мови : проблемні питання / І.І. Слинько, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська. – К., 1994.

Словотвір сучасної української літературної мови. – К., 1979.

Сологуб Н.М. Мовний світ Олеся Гончара. – К., 1991.

Ставицька Л.О. Естетика слова в українській поезії 10-30 рр. ХХ ст. – К., 2000.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка. – К., 1997.

Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика. – К., 1969.

Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія. – К., 1973.

Сучасна українська літературна мова: Морфологія. – К., 1969.

Сучасна українська літературна мова: Синтаксис. – К., 1972.

Сучасна українська літературна мова: Стилїстика. – К., 1973.

Тараненко А.А. Языковая семантика в ее динамических аспектах. – К., 1989.

Теоретичні проблеми лінгвістичної стилїстики. – К., 1972.

Теория и методика ономастических исследований / Отв. ред. А.П. Непокупный. — М., 1986.

Тоцька Н.І. Голосні фонери української літературної мови. – К., 1973.

Удовиченко Г.М. Словосполучення в сучасній українській літературній мові. – К., 1968.

Українська мова / Наук. ред. С.Я.Єрмоленко. – Ополе, 1999.

Українська мова як державна в Україні / Відп. ред. К.Г. Городенська. – К., 1999.

Филин Ф.П. Происхождение русского, украинского и белорусского языков. – Л., 1972.

- Чапленко В. Історія української літературної мови. – Нью-Йорк, 1970.
- Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. – К., 1967.
- Шевельов Ю. Галичина в історії формування української літературної мови. – Львів, 1996.
- Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття. – 1987.
- Шило Г.Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. – Львів, 1957.
- Шульжук К.Ф. Багатокомпонентні складні речення в українській мові. – К., 1986.
- Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови : підруч. / К.Ф. Шульжук. – К., 2004.
- Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989.
- Юсселер М. Социолінгвістика : перевод с нем. / Манфред Юсселер, А. В. Двухжилов. – К., 1987.